

І. А. Романова

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

СУЧАСНИЙ УРОК У СИСТЕМІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті проведено теоретичний аналіз поняття «урок», визначені особливості сучасних уроків; виявлено умови, що впливають на якість уроку; досліджено класифікації уроків; виявлено особливості нестандартних і нетрадиційних уроків; описано характеристики, закономірності, об'єктивні передумови запровадження інтегрованих уроків у початковій школі; виділені напрями модернізації класно-урочної системи початкової школи, які стали наслідком запровадження особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів у початковій ланці освіти.

Ключові слова: урок, класифікація уроків, початкова школа, нетрадиційний урок, нестандартний урок, інтегрований урок, дидактична структура уроку, якість уроку.

Постановка проблеми. Класно-урочна система організації навчання є однією з найбільш стабільних форм організації навчання, яка використовується впродовж століть. Можна виділити такі недоліки, які найчастіше зустрічаються в сучасній шкільній практиці:

- побудова уроку за схемою «опитування – пояснення – закріплення» не забезпечує умов реалізації принципу розвиваючого навчання, оскільки орієнтує учнів на засвоєння знань, а не на самостійну пізнавальну діяльність;
- урок направлений на формування в школярів наукових знань без урахування закономірностей розвитку розумової діяльності;
- переважає цільова установка, яка направлена на діяльність учителя;
- складність здійснення індивідуального підходу до учнів, орієнтація вчителя на учня середнього рівня можливостей.

Аналіз актуальних досліджень. Особливості урочної форми організації навчання були предметом досліджень багатьох учених. Так, методологічні аспекти й технології аналізу уроку розроблялися Ю. І. Афанасьєвим, Ю. К. Бабанським, Ю. А. Конаржевським, М. І. Махмутовим, В. А. Онищуком, Г. І. Саранцевим, І. В. Страховим, В. О. Сухомлинським та ін.

До проблеми класифікації уроків зверталися відомі методисти в галузі початкової освіти Т. М. Байбара, М. В. Богданович, М. С. Вашуленко, Г. П. Коваль, Л. П. Кочина, М. Р. Львів, М. Г. Моро, Т. Г. Рамзаєва,

О. Я. Савченко, Н. Ф. Скрипченко та ін. Однак процеси реформування сучасної системи освіти висувають нові вимоги до основної форми організації навчання – уроку. Процес реалізації компетентнісного підходу, як сучасної освітньої інновації, припускає переорієнтацію освітнього результату не на кількість засвоєної інформації, а на загальну здатність і готовність до діяльності, що ґрунтується на знаннях і досвіді, придбаних у процесі навчання й виховання. Таким чином, виникає потреба в модернізації класно-урочної системи.

Мета дослідження: узагальнити теоретичні дослідження з проблеми урочної форми організації навчання й систематизувати особливості сучасного уроку в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз педагогічної літератури свідчить, що саме поняття «урок» ученими трактується по-різному. Детальний аналіз визначень поняття представлений у дослідженні Н. Н. Островерхової, яка виявила широку палітру визначень, а саме:

– урок – це форма організації навчально-виховного процесу, детермінована постійним складом учнів, змістом навчального матеріалу, часом;

– урок – це «відрізок» навчального процесу, завершений у змістовному й організаційному відношеннях;

– урок – цілісна система, яка зумовлена єдністю зовнішньої та внутрішньої структури навчального процесу;

– урок – динамічна система, функціонування якої забезпечує послідовні зміни в усіх її учасників: а) учні рухаються (у позитивний або негативний бік) у своїй вихованості, навченості, розвитку; б) учитель поповнює (або втрачає) свою професійну компетентність [1, 25].

Таким чином, основними ознаками уроку як форми організації навчальної діяльності є:

- 1) постійний склад учнів;
- 2) регламентованість часом і включенням до розкладу;
- 3) систематичне засвоєння учнями знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності й соціальних відносин забезпечується через взаємодію вчителя й учнів;
- 4) використання різноманітних форм організації навчально-виховного процесу (фронтальних, парних, групових, індивідуальних) і методів навчання (традиційних, активних, інтерактивних);
- 5) наявність систематичного контролю навчальних досягнень учнів.

Провідний фахівець у галузі початкової освіти О. Я. Савченко серед умов, що впливають на якість уроку в початковій школі, виділяє такі:

1. Пріоритетність мотиваційного забезпечення навчального процесу на уроці. Важливо, щоб мотивація навчання здійснювалася впродовж всього уроку.

2. Різноманітність джерел інформації та засобів навчання щодо підготовки й проведення уроку. Учителю необхідно зважувати доцільність доповнення існуючих навчальних матеріалів новими, щоб не перенавантажувати дітей зайвою інформацією.

3. Технологічність навчання як інструмент суб'єктності й полісуб'єктності сучасного уроку. Це зумовлено вимогами компетентнісно орієнтованої освіти, що зобов'язує вчителя досягти в системі уроків запланованих вимог до навчальних досягнень кожного учня.

4. Збагачення діяльнісного компоненту уроку різними видами активної навчальної взаємодії.

5. Використання інтегрованих уроків є достатньо продуктивним явищем, що сприяє розвитку в учнів цілісного й, у той же час, різностороннього сприйняття та засвоєння тих понять, явищ, об'єктів, які в реальному світі взаємозв'язані.

6. Акцентування увагив контрольно-оцінюючій складовій уроку на особистій відповідальності учня за якість своєї роботи. Учителю не слід самому все контролювати, перевіряти й оцінювати. Частина повноважень щодо контролю необхідно передати дітям. Поступово, в міру навченості, вони опановують прийомами самоконтролю, самоперевірки, самооцінки результатів своєї діяльності на різному наочному змісті, орієнтуючись на визначені підказки (зразок, схему, алгоритм тощо). Якщо ці уміння з'єднуються з потребою самоконтролю, це прямий стимул до оволодіння різними видами рефлексії, без якої суб'єктності навчання не буде.

7. Позитивне психодидактичне, гігієнічне середовище уроку [2, 12].

Урок здавна був об'єктом класифікації, але донині ця складна проблема не вирішена й у педагогіці єдина типологія уроків відсутня. Так, наприклад, І. М. Казанцев виділяє типи уроків за провідними видами занять: уроки-лекції, уроки-бесіди, уроки-екскурсії, уроки самостійної роботи учнів у класі, уроки лабораторних та інших практичних занять [3, 94].

Класифікація І. Я. Лернера і М. П. Скаткіна [4] дозволяє оцінити ефективність і результативність уроку з погляду навчально-пізнавальної діяльності учнів. Учені виділяють: 1) пояснювально-демонстративний; 2) інформаційно-репродуктивний; 3) репродуктивний (відтворення знань, способів діяльності); 4) проблемне викладання (учитель ставить проблему

й сам демонструє методи та способи її вирішення); 5) частково-пошуковий (учитель організовує пізнавальну діяльність учнів і направляє її на аналіз і рішення поставленої проблеми, підказуючи напрям пошуку, надаючи необхідну інформацію або поради); 6) дослідницький (самостійний пошук учнем способів рішення поставленої вчителем проблеми).

О. О. Базарний вважає, що в традиційній класифікації типів уроків розкривається лише зв'язок їх структури із загальною організацією навчального процесу й не показується, як структурні риси уроку пов'язані з найбільш важливими компонентами процесу навчання, з діяльністю вчителя й учнів. Це завдання, на його думку, виконує розподілення уроків за видами:

1) залежно від стилю керівництва пізнавальною діяльністю учнів, який використовується вчителем на уроці (тобто безпосередньо направляє їхні дії, але також може надати дітям певну свободу дій (при прямому керівництві) і, таким чином, здійснити самоконтроль, проявити самостійність) (урок-диспут, урок-круглий стіл тощо);

2) учитель застосовує непряме керівництво пізнавальною діяльністю учнів: включає їх у заплановані навчальні ситуації або пропонує учням зробити це самостійно (учні самі визначають цілі роботи, вивчають матеріал або виконують якесь інше завдання, добираючи для цього найбільш придатні засоби й способи роботи) (урок-дослідження, урок-подорож тощо);

3) безпосереднє керівництво пізнавальною діяльністю учнів систематично, рівномірно з'єднується з опосередкованим, внаслідок чого контроль за об'єктом, узгодженням і темпом вивчення матеріалу вчитель і учні здійснюють по черзі (бінарні, інтегровані тощо) [5, 13].

На думку низки вчених (К. М. Гнезділова, Н. В. Касярум, В. М. Король, О. П. Савченко), найбільш доцільною в практичній діяльності вчителя є класифікація відомого дідакта В. А. Оніщука. Вона розкриває мету й місце уроку в навчальному процесі, виявляючи його процесуальні характеристики, допомагає вчителю спланувати хід навчального заняття [6, 9]. Завдяки дидактичним дослідженням В. А. Оніщука, в системі освіти України виділяють такі типи уроків:

- урок засвоєння (формування) нових наукових знань і оволодіння знаннями;
- урок застосування знань і вмінь на практиці;
- комбінований урок (де комбінується, з'єднується декілька цілей);
- урок узагальнення й систематизації знань;

– урок перевірки й контролю знань і вмінь. Фактично кожний з названих типів уроків відповідає певній дидактичній меті [7].

К. М. Гнезділова, Н. В. Касярум, В. М. Король, О. П. Савченко, описуючи дидактичну структуру кожного уроку, відзначають, що послідовність етапів у цій структурі уроку нерозривно пов'язана з послідовністю етапів процесу засвоєння знань: сприйняття, розуміння, осмислення, запам'ятовування, узагальнення, систематизація нових знань, застосування знань на практиці (ознайомлення з новим способом дії, апробація його, формування вмінь у стандартних умовах, застосування знань і вмінь у нестандартних умовах, виконання творчих вправ). Саме тому неможлива перестановка окремих етапів у дидактичній структурі уроку. Учитель може лише варіювати тривалість окремих етапів уроку. Це вносить певну стабільність у роботу вчителя й учнів, привчає учнів до послідовності в навчальній роботі, до її прогнозування. Незмінність дидактичної структури уроку не приводить до одноманітності уроків, тому що може змінюватися методична структура уроку, яка відповідає дидактичній структурі.

На основі аналізу педагогічної літератури можна виділити такі підходи щодо класифікації уроків:

– за характером пізнавальної діяльності (урок первинного закріплення знань, урок використання знань, умінь і навичок тощо) (Ю. Б. Зотов, М. І. Махмутов, Ю. А. Конаржевській, В. А. Онищук, О. Я. Савченко);

– за способом проведення (урок-лекція, урок-бесіда, урок-практичне заняття тощо);

– за ступенем самостійності учнів (урок самостійної роботи, урок роботи педагога з групою тощо);

– нестандартні уроки (інтегровані уроки, уроки-конференції, уроки-полеміки, уроки-конкурси учнівських проєктів, рольові й ділові ігри тощо).

У сучасній дидактиці вживаються поняття «нетрадиційний урок» і «нестандартний урок». Поняття «нестандартний урок» введене в методику майже усіх навчальних предметів педагогами-новаторами в кінці 80-х років ХХ сторіччя. Воно означає навчальне заняття, яке має нетрадиційну (невстановлену) структуру й специфічну цільову установку.

Аналіз педагогічної літератури дає можливість розкрити значення нетрадиційних форм навчання, яке полягає в тому, що вони вносять різноманітність у форми роботи з учнями; сприяють вихованню творчості школярів; дозволяють повніше враховувати особливості

навчального матеріалу; вимагають розробки технології застосування нових освітніх форм.

Багато вчених замислювалися над визначенням поняття «нестандартний урок». На думку О. Й. Антипової, В. Ф. Паламарчук, Д. І. Румянцевої, сутність нестандартного уроку полягає в такій структуризації змісту й форм навчання, яка б викликала, передусім, інтерес учнів і сприяла їхньому оптимальному розвитку й вихованню [8, 65–69].

О. Й. Антипова, Д. І. Румянцева і В. Ф. Паламарчук, аналізуючи історію розвитку уроку як основної форми навчання в школі, помітили, що нестандартні уроки виникали тоді, коли в суспільстві відбувалися кардинальні зміни, реформи. Так, у 20-х роках минулого століття народжуються урок-суд, урок-диспут, урок-екскурсія, урок у полі, урок-ярмарок та інші; 60-і роки дали життя коментованим урокам.

Нетрадиційний урок – це умовне поняття, яке свідчить про зміну типової методичної структури уроку завдяки застосуванню нових методів або їх модифікацій, організації навчальної діяльності учнів за незвичною схемою (колективна, групова, індивідуальна), застосуванню нових технічних засобів. Нетрадиційність, нестандартність уроку пов'язана також зі зміною позиції вчителя в навчальному процесі. Він виступає, у першу чергу, як організатор навчально-пізнавальної діяльності учнів, а не як джерело знань.

Нетрадиційний урок складає певну організовану модель навчальної діяльності, яку вчитель може використовувати з певною дидактичною метою лише в цілісному вигляді. Передусім, це пов'язано з часовими межами методів навчання, покладеними в основу нестандартного уроку. Змагання, монолог, гра, обговорення в різних його видах (диспут, дискусія, діалог, пошук істини) – це методи, які займають значну частину часу, отже й уроку.

Усі ці методи належать до групи методів активізації пізнавальної діяльності, оскільки передбачають залучення учнів до активної навчальної діяльності й постійну її активізацію протягом уроку. Учитель організовує діяльність учнів, причому дуже ретельно готує дітей до нових умов роботи на уроці: з'ясовує правила змагання, гри, обговорює штрафні санкції за порушення умов діяльності. Зрештою, всі ці види діяльності мають сенс лише з погляду їх кінцевого результату – одержаних учнями знань і вмінь, досвіду, сформованих мотивів навчання й взаємостосунків між учнями. Можна стверджувати, що нетрадиційні уроки найбільшою мірою втілюють сучасні технологічні підходи до навчання, оскільки при їх плануванні

вчитель повинен передбачити власну діяльність і діяльність учнів на всіх етапах уроку, визначити тривалість кожного з етапів, продумати його методичне забезпечення. Недосконалість підготовки вчителя до уроку може зруйнувати саму ідею.

В організації навчальної діяльності учнів молодшої школи найбільш поширеними нетрадиційними уроками є: урок-казка, урок-конкурс, урок-драматизація, урок-гра, урок-презентація портфоліо (учнів і класу), урок-дослідження (рішення проблемної задачі), урок-подорож, урок-презентація проекту, уроки розвитку творчих здібностей, логічного мислення.

Вкраплення таких уроків у канву звичної для учнів урочної діяльності підсилює мотивацію навчання, активізує різні форми сприйняття й мислення, співпраця вчителя з учнями й учнів між собою. Важливою передумовою успіху цих уроків є загальна попередня підготовка до них. Якщо проаналізувати структуру навчальної діяльності учнів на таких уроках, то вона відображає відому психологічну й дидактичну сутність процесу пізнання: учні сприймають, аналізують, усвідомлюють, застосовують інформацію. Нові назви таких уроків лише відображають нові форми навчальної взаємодії, а дидактична сутність уроку полягає або в засвоєнні нового, або в розширенні, збагаченні, узагальненні, застосуванні відомого.

Одним із різновидів нетрадиційних уроків є інтегровані уроки. На думку В. І. Ковальчука, переваги інтегрованих уроків полягають у тому, що вони сприяють підвищенню мотивації навчання, формуванню пізнавального інтересу учнів, цілісної наукової картини світу й розгляду явища з декількох сторін; більшою мірою, чим звичайні уроки, сприяють розвитку мови, формуванню вміння учнів порівнювати, узагальнювати, робити висновки, інтенсифікації навчально-виховного процесу, знімають перенапруження, перевантаження; не тільки заглиблюють уявлення про предмет, розширюють світобачення, але й сприяють формуванню різносторонньої, гармонійно й інтелектуально розвиненої особистості [3, 89].

Структура інтегрованих уроків відрізняється чіткістю, компактністю, стислістю, логічною взаємообумовленістю навчального матеріалу на кожному етапі уроку, великою інформативною місткістю матеріалу.

У школі доцільно проводити роботу над створенням системи інтегрованих наук. Першим етапом даної роботи є узгодження навчальних програм предметів, обговорення й формулювання загальних понять, узгодження часу їх вивчення, взаємні консультації вчителів. Потім необхідно

розглянути, наскільки підходить вивчення одних і тих самих процесів, явищ, законів, теорій у різних курсах навчальних дисциплін. І, нарешті, планування тематики й розробка конспектів інтегрованих уроків. Форми уроку можуть бути різні, але в кожній повинно бути досить матеріалу для практичних вправ, розвитку природних здібностей дитини. Педагогічна й методична технологія інтегрованих уроків може бути різною, проте, у будь-якому випадку, необхідно їх моделювання. Самостійний пошук нових оптимальних схем-моделей – прояв творчої активності вчителя.

Закономірності інтегрованого уроку: весь урок підпорядкований авторському задуму; об'єднується основною думкою (стрижень уроку); складає єдине ціле, етапи уроку – це фрагменти цілого; етапи й компоненти уроку знаходяться в логіко-структурній залежності; відібраний для уроку дидактичний матеріал відповідає задуму; ланцюжок відомостей організований як «відоме» й «нове» та відображає не тільки структурну, але й змістовну зв'язаність; зв'язаність структури досягається послідовно, але не виключає паралельний зв'язок (у першому випадку, дотримується черговість дій, у другому – виконуються супутні завдання, які відповідають іншій логічно вибудовуваній думці).

Для проведення інтегрованих уроків у системі початкової освіти є об'єктивні передумови: 1) один учитель веде декілька предметів; 2) за віковими особливостями пізнавального розвитку молодші школярі тяжіють до цілісного сприйняття світу; 3) у змісті навчальних програм закладені передумови для міжпредметних зв'язків (як у межах однієї освітньої галузі, так і між галузями); 4) формування ключових компетентностей ґрунтується на інтеграції змістового і процесуального компонентів навчальної діяльності [2, 15].

Інтегровані уроки: 1) окремі уроки на основі змісту (двох–трьох предметів); 2) окремі уроки розвитку пізнавальних здібностей за блочною інтеграцією тем у межах одного предмету); 3) система уроків, інтегрованих за окремими курсами, предметами.

Інтеграція не є новим явищем у педагогіці. Воно цінувалося і використовувалося, наприклад, ще К. Д. Ушинським при побудові курсу навчання грамоти аналітико-синтетичним методом. Інтеграція була взята за основу комплексних програм 20-х років. У 60-х роках у Павлишах В. О. Сухомлинський проводив «Уроки мислення в природі». Слід також пригадати уроки мистецтва Д. Б. Кабалецького, педагогічну теорію співпраці Ш. А. Амонашвілі, яка побудована на принципах інтеграції. Серед сучасних дослідників, які розробляють цю проблему, можна назвати Т. Г. Браже, Л. М. Масол, О. Я. Савченко. У сучасній

початковій школі широко використовується досвід роботи вчителів-новаторів В. Ф. Шаталова й С. Н. Лисенкової, які адаптували на практиці концепцію УДЕ, розроблену вченим П. М. Ерднієвим. У наш час створені цілі інтегровані курси для початкової школи: «Художня праця», «Мистецтво», «Навколишній світ», «Я і Україна».

Групи інтегрованих уроків: 1) поєднання предметів, зв'язаних однією темою (матеріали одного уроку доповнюються, розширюються матеріалом другого); 2) поєднання предметів, незв'язаних однією темою: а) для проведення уроків у нестандартній формі, б) для розвитку творчості, в) для передбачення стомлюваності, г) для організації пізнавальної діяльності. Інтегровані уроки обов'язково проводяться спареними, щоб не нехтувати важливістю жодного уроку в системі навчальних предметів. Така форма роботи дає можливість заощадити час на уроках за однією темою, доповнити програмний матеріал додатковою інформацією, виконати більшу кількість завдань.

Інтеграція в початковій школі повинна мати кількісний характер – «небагато про все». Це означає, що діти одержують усе нові й нові уявлення про поняття, систематично доповнюючи й розширюючи знання, які мають (рухаючись в пізнанні по спіралі).

Проведене дослідження дозволяє виділити такі напрями в модернізації класно-урочної системи початкової школи:

- зміна характеру взаємодії учасників навчального процесу, що передбачає виконання вчителем функцій фасилітатора;
- впровадження інтерактивних методів навчання, в основу яких покладено спілкування як двосторонній процес, у якому учень-учитель або учень-учень обмінюються думками, інформацією, що надає учням можливість для формування основних пізнавальних умінь, навичок і зразків поведінки в суспільстві;
- впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання, цілі яких полягають у визначенні життєвого досвіду кожного учня, рівня інтелекту, пізнавальних здібностей, у формуванні позитивної мотивації учнів до пізнавальної діяльності, потреби в самопізнанні, самореалізації і самовдосконаленні;
- спрямованості освітнього процесу на формування й розвиток ключових і предметних компетентностей особистості;
- впровадження в навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій;

– впровадження комплексу процедур спостереження, поточного оцінювання й на їх основі корекції освітнього процесу.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Проведений теоретичний аналіз дозволив виявити особливості сучасних уроків і узагальнити зміни в класно-урочній системі початкової школи, які стали наслідком введення нового Державного стандарту початкової освіти. У сучасних умовах, коли зміст освіти набуває діяльній та практико орієнтовальній спрямованості, інтегровані уроки мають якнайбільше наповнити навчально-виховний процес у початковій школі. Подальшого дослідження потребують конкретні методичні рекомендації щодо запровадження інтегрованих уроків для молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Островерхова Н. М. Методологія аналізу якості уроку як педагогічної системи : монографія / Н. М. Островерхова. – Харків : ТИТУЛ, 2008. – 402 с.
2. Савченко О. Я. Сучасний урок: суб'єктність навчання і варіативність структури / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2011. – № 9. – С. 11–15.
3. Ковальчук В. І. Ефективний урок: технології, структура, аналіз / Василь Ковальчук. – К. : Шк.світ, 2011. – 120 с.
4. Дидактика середньої школи / Под ред. М. Н. Скаткіна, И. Я. Лернера. – М., 1975.
5. Чекіна О. Ю. Нестандартні уроки у початковій школі : методичний посібник для вчителів / О. Ю. Чекіна. – Х. : «Скорпіон», 2005. – 96 с.
6. Варіативність уроку в сучасній школі : навч.посіб. / уклад. К. М. Гнезділова, Н. В. Касярум, В. М. Король, О. П. Савченко. – Черкаси : Вид.від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2007. – 186 с.
7. Онищук В. А. Типы, структура и методика урока в школе / В. А. Онищук. – К. : Радянська школа, 1976. – 183 с.
8. Антипова О. Й. У пошуках нестандартного уроку / О. Й. Антипова, Д. І. Рум'янцева, В. Ф. Паламарчук // Радянська школа. – 1991. – № 1. – С. 65–69.

РЕЗЮМЕ

Романова И. А. Современный урок в системе учебной деятельности младшего школьника.

В статье проведен теоретический анализ понятия «урок», определены особенности современных уроков; обнаружены условия, которые влияют на качество урока; исследованы классификации уроков; выявлены особенности нестандартных и нетрадиционных уроков; описаны характеристики, закономерности, объективные предпосылки внедрения интегрированных уроков в начальной школе; выделены направления модернизации классно-урочной системы начальной школы, которые стали следствием внедрения личностно ориентированного и компетентностного подходов в начальном звене образования.

Ключевые слова: урок, классификация уроков, начальная школа, нетрадиционный урок, нестандартный урок, интегрированный урок, дидактическая структура урока, качество урока.

SUMMARY

Romanova I. A modern lesson in the system of educational activity of junior schoolchildren.

The aim of the study is to summarize the theoretical research on lesson form organization of studies and systematize the features of a modern lesson in primary school. The need to develop this goal is caused that were introduced in the state standard of elementary education.

The analysis of pedagogical literature have shown that untraditional lesson is a conventional term that indicates a change of a typical methodical structure in the lesson through the use of new methods or their modifications, learning activities of students by the unusual scheme (collective, group, individual), the use of new technology. Non-traditional, non-standard lesson is also linked to changes in the position of a teacher in the classroom. He appears, mostly, as the organizer of teaching and learning activities of students, not as a source of knowledge. One variety of untraditional lesson is an integrated lesson. We have found that for integrated lessons in primary education the objective prerequisites are: 1) one teacher leads several subjects, 2) by age-related characteristics of the cognitive development of junior pupils tend to holistic perception of the world, 3) the content of curricula laid down conditions for interdisciplinary ties, 4) the formation of key competencies is based on the integration of content and procedural components of learning activities. The study reveals the following trends in the modernization of a lesson system in primary school: 1) changing the nature of interaction between the participants of the educational process that involves the teacher as a facilitator; 2) the introduction of interactive learning methods, which are based on communication as a two-way process in which the student-teacher or student-student exchange ideas, information; 3) implementation of child-oriented learning technologies whose aims are to determine each student's life experiences, level of intelligence, cognitive abilities, in forming positive motivation of students to cognitive functions, the need for self-knowledge, self-realization and self-improvement; 4) the focus of the educational process in the formation and development of key and subject person's competencies; 5) implementation in teaching information and communication technologies; 6) implementation of complex procedures, monitoring, evaluation and correction of the educational process.

Key words: *a modern lesson, classification of lessons, primary school, a nontraditional lesson, a nonstandard lesson, an integrated lesson, a didactic structure of a lesson, the quality of the lesson.*